

tṣod [krh%tṣod [kṇ dk egḷo

fo'ky dḗj tṣ] fiZ ḍk eh.kk vṣ 'ḷḗjyky

'kkkFkÉ, i 'kq̄kyu , oanḥ/k foKku foHkx] —f'k foKku l ḷFkk] dk' kh fglṇwfo' ofo | ky;] okj.k kl h ¼m- Á½

; g rF; fdl h l sfNik ugha gSfd 60oan'kd dh gfjr Økār us; | fi nṣk dks [kk | klu dh fn'kk ea vkrēfuhk̄j cuk; k yṣdu bl ds nḥ js igyw ij ; fn xṣj dja rks ; g Hkh okLrfodr̄k gS fd [krh ea vakk/kḗk moḗdka ds mi ; ṣx l s ty Lrj ea fxjkoV ds l kFk en̄k dh moḗrk Hkh ḥHkfor gḷZ gS vṣj , d l e; ckn [kk | klu mRiknu u dḡy fLFkj gṣx; k cfYd ḥnḥk.k ea Hkh c<krjh gḷZ gS vṣj LokLF; ds fy, xḥk̄j [krj i ṣk gḡk gSftl l s l ṣuk mxyusokyh /kjr̄h e#LFky dk : i /kkj.k djr̄h utj vk jgh gḷ feēh ea l ṣlMḥ fdLe ds tho&tarq, oa thok.kḡ gṣr̄s gḷ tks [krh ds fy, gkfudkj̄d dhVka dks [kk tkr̄s gḷ Qyr% mRiknu ḥHkfor gṣr̄k gḷ bl fy, l e; dh ekax gSfd 60 ds n'kd dh igyh Økār ds vutḥkoka l s l cd yrs gq̄ gea nḥ jh gfjr Økār ea jkl k; fud moḗdka ds blrēky ea l ko/kkuh cjrrs gq̄ tṣod [krh ij /; ku nṣk pḥfg, A

Hkkjr ea —f'k dh ?kVrh tkr̄] l ḍ k/kuka dh deh] yxkr̄j de gṣr̄h dk; Zḍkyrk vṣj —f'k dh c<ḥ ykxr rFk l kFk gh moḗd o dhVuk'kdka ds i ; kḷj.k ij c<ḥs dḥHko dks jkḷus ea fu% ang tṣod [krh , d ojnk̄u l kfer gṣ l dr̄h gḷ tṣod [krh dk l h/kk l ḥḗk tṣod [kṇ l s gS; k ; g dga fd ; s nṣuka , d gh fl Dds ds nṣ igyw gḷ vkt tcf̄d nḥ jh gfjr Økār dh ppkZ tk̄ja ij gS ogha gea —f'k mRiknu ea em̄h ds dkj.k ka ij Hkh /; ku dḥḗr djuk gṣxk vṣj —f'k mRiknu c<ḥus gṣr̄ ty ḥḥḥk] feēh dh xq̄koḷk̄k cuk, j [kus vṣj Ql ya dks ḥekjh l s ḥḥk̄s ij tk̄j nṣk gṣxkA ; g dguk xyr u gṣxk fd tṣod [krh l s rhuka l eL; kvka dk ḥHkoh <ḗ l s l ek/kku fd; k tk l dr̄k gḷ bl fy, jkl k; fud moḗdka ds mi ; ṣx dks gr̄k̄l kḡr djrs gq̄ tṣod [krh dks ḥḥk̄l kgu nṣk l e; dh ekax gḷ jkl k; fud moḗdka ds blrēky ea l ko/kkuh cjrrs gq̄ tṣod [krh ij /; ku nṣk pḥfg, A

vkt Hkkjr ea 65 Áfr'kr̄ yṣx [krh ds dke ea yxs gS; k [krh l s tḥḥ dj viuh vktḥfodk pyk jgs gS fQj Hkh gek̄s; gk [krh geṣkk l s l ḍVxLr̄ jgh gS Hkkjr dh [krh ekul w vkr̄kḥjr̄ gS] ftl l s; gk ij , d ḥr̄ geṣkk nṣ [k tkr̄h gS dh ekul w vPNk vṣj etḥr̄ gṣxk rks l ḍ ḍl vṣj l ḷk̄ nṣuka cMṣ etḥr̄ gṣr̄s gS ugha rks Hkkjr dk ḥḥk̄j det̄j gṣ tkr̄h gS bl o"ḷ Hkkjr ea ekḷ e foḥk̄x us ekuk gS dh nṣk dk ekul w det̄j gS- tks tḡyḥk̄Z ekḡ ea fi Nys o"ḷ dh rḡyuk ea „ḥḥḥ l Øh; gSftl l s [krh ij l ḍV l k Nk x; k gS ; fn vxys ekḡ Hkh ; gh gkykr̄ jgs rks nṣk ea [krh vṣj vl; dkeṣ ds fy, i kuh dk l ḍV l k Nk; k jḡxk - , l s gkyr̄ ea ge [krh ds fy, D; k djs vṣj i kuh dgk l s yk; ṣ i kuh ds ḥḡr̄j mi ; ṣx vṣj ḥḥr̄ ds vykok dḥḥḥ fodYi ugha gS- [krh ea i kuh dk mi ; ṣx ḥḡr̄j gṣ vṣj Ql y mRiknu ḥHkfor u gṣ bl ds fy, vok'; d gS dh ge l eḥḥr̄ j.kuḥr̄ cukds [krh djs vkt i kuh ds ckn nḥ jh cMḥ l eL; k gS l ḍ k/kuka ds c<ḥs ykxr̄ eḥ; dh - vkt jkl k; fud [kṇka ds ḥḥr̄s eḥ; vṣj fLFkj Ql y mRiknu l s fdl ku cMḥ vl eatl ea gS dh [krh dh yxr̄ de dṣ djs vṣj \ vkr̄ [k̄j l ek/kku D; k gṣ l ek/kku gS] gea fQj l s viuk ij Eijkr̄ [krh dk r̄= viukuk gṣxk ftl s ge tṣod [krh dḡr̄s dḡr̄s gS vkt l k̄j fo'o i ; kḷj.k l Eer [krh dks vius vPNs Hkfo"; ds fy, , d fodYi ds r̄k̄j ij nṣk jḡk gS bl seṣ tṣod ; k i ; kḷj.k l Eer [krh dḡr̄k gḡ

vkr̄ [k̄j tṣod [krh gh D; k̄

gek̄s nṣk ds [kr̄ka ; k tkr̄ks dk vkr̄k̄j ḥḡn Nk̄/k gS; gḡk dk fdl ku l kek̄U; r; k e>kyk ; k Nk̄/k gSftl ds ikl tehu „ḥḥ l s ḥḥ , dM gh gSog [krh dtZyḥs djrk gS vṣj ml l sog fl QZ dtZ gh pḥk̄k ir̄k gS bl n'kk ea fdl ku dh vko'k; dr̄k gS dh oks vius l ḍ k/kku l Lrs de [kḷk̄ ea vṣj vkr̄ kuh l s

tš/k; s vřš l d k/ku ml s dgř vřš ugha ml ds vius [kr l s tš/kuk gřks bl n'kk ea tšod [krř , d vPNk l ož l yřk vřl ku fodYi gš ge [krka l s ml ds vřl ikl ds l d k/kuka l s [krka ds fy, [kkn dhVuk'kd vřš vř; -f'k mi ; ksř l k/ku cuk l drs gš

[krř dh řfle vřo' ; drk gš [křn vřš mořd l cl sigysge bu ij fopkj djrs gš

tšod [kkn cukus ds fy, ge vius [kr vřl ikl ds řkřka dk dpjk rkykřs vřš ukyřs dh l Qkbž ds ckn fudyk dpjk mi ; ksř djrs gš buds mi ; ksř dk řjhřk fuEu řdkj gš

1 1/2 ukřš fof/k 2 1/2 oehř dEi kř.V 3 1/2 eVdk fof/k 4 1/2 oehř ok'k

1- ukřš fof/k

bl ea ge f,, Qř yřk ^ Qř pkřk vřš ... Qř xgřk bř dk Vřkřk cuk yřs gš Vřkřk cukřs l e; řp řp pkřka vřš Fřkřk l k LFku Nkřřs tkrš gš bl ea ^ l s ř bp dh ekř/kbž ea dpjk [krka dk] i eř xřkj vřš řřřd Nkuh feVřh dh ijr cuds Mky nřřs gš gj řkj ijrka ea ikuh nřřj vřs l s Hkřka nřřs gš řřřd ueh de u gřa- bl ea dřn řnuka ea xehř

fudyk cřn gřs tk, řc nřřs gš dh l kjř l kexř nc tkrř gš řc i u% Hkj nřřs gš vřš xřkj l syhi dj vřNs l s Vřkřk cřn dj nřřs gš l e; l e; ij bl s ge Vřkřk ds řNřka l s nřřs gš- bl s ge f,, ř nřus ds ckn [kkyř djrs gš; řn [kkn dh dkbž l kexř ; k fg l l k i pk u gřs řks i u% og l kexř Vřkřk ea Mky nřřs gš f 1/2 bl s mi ; ksř ea ykrš l e; bl ea ge cřVřřj; k dYřj Ql y dh ekř ds vuř i feyk dj [kr ea Mkyřs gš

„ 1/2 bl ea j, d Qk LQř feyk dj Qkl Qks dEi kř.V cuk yřs gš bl s ge i řV; kj cuk ds Hkř cuk l drs gš dPpk Vřkřk ge i řV; ka l s cuk yřs gš

2- eVdk [křn

bl ea ge xřkj xřs eř vřš xřs 'kkyk dk fudyk gřk řjy vřš eř dk řkřy cuk ds ge bl s eVds ea j [krš gš vřš eVdk teha ea nř nřřs gš ; g eVdk „ ekř ckn [kkyřs gš řks [kkn řjy : i ea feyřh gš

3- oehř dEi kř.V

bl ds fy, ge řřřř, řku Qř dk ; k viuh vřo' ; drk ds vuř kj Vřkřk ; k Vřřh cukřs gš bl ea i pk vřš Břkř xřkj Hkř k i křkřs dh i řřk; ka Mky nřřs gš f ; k „ gřřř ea bl ea gj Vřkřk ea yřHkř „ l s ... řdyks dpř Mky nřřs gš /; ku jgř Vřkřs dk řki eku „ ř l s ... ř l řřřř ds eř; jgř ugha řks dpř ej tk; řs dpř ; gk [křs l kjř l kexř i pk nřřs gš vřš [kkn ea cny nřřs gš bu Vřkřs dks ge i gys Hkj us ds ... ř řnu ea vřš nřřkj ř ř l s ř řnu ea i yV nřřs gš bl řdkj Vřkřk ea [kkn cu us dh řřř; k řst gřs tkrř gš

bl s cukus ds fy, ge , d i kyřřku teha ea řc Nkřs ml ij l kexř Mkyřs Hkř dj l drs gš oehř dEi kř.V cukřs l e; bl ds řřř Nk; k cuk nřřs gš vřš ueh dh ek=k l gh j [krš gš gjř [kkn řd Ql y l s tš s <pk l u dk mi ; ksř Hkř dj ds mořj 'křř cřn l drs gš oehř k'k dpřk [kkn dks ge Vřřd es çurs gš vřš bl dk řjy bDdBk dj ds ml d m; ksř djrs gš bl dh mořd {kerk cMkus ds fy; s cřVřřj; k dYřj feyk nřřs gš tš s xgř ds fy; s, tkrřkřVřj]/kku es uhy gřř 'křky řnygu es jkbž tkrř; e feyk nřřs gš

fořřu tš mořd kl smiyc/k i křkd rřo

[křn	u=tu	Qkl Qkj l	i kř'k	vř; tš rřo
xřkj řd [kkn	7.5	6	12	9.5
ukřš	10	7	13	13
Qkl Qks dEi kř.V	10	55	15	20
oehř dEi kř.V	27	17.5	17.5	18
řk; ks xř l yřh	17.5	10	10	12

[krh esnljk Hlx gSQI y l j{kk

chtki pkj xks eē l scht dks flkxks l s jks l j{kk es Qk; n feyrk gš bl es ge VrbzdkMekz foMhz] ih ,l ch ih ,l ,e ½QkLQkj l dsfy; ½ l smi pkj d jrs gš dhVuk'kd esge uhe rny] uhe [kfy] ikmMj] l hrk Qy dscht dk ikmMj xšnk vļš l orh ds Qm vļš /kku fd varjofrZ QI y mi; ksch l ũe tho cfl yl Fkijftusfl l] vļšj DVI ½nks.ks cšDVjh; k ½ QQm es/kjk; fte ,ful ki fy ukēfj vk ; s QI y l j{kk es cgr mi; ksch l ũe thoh gSQI yka dsfy, vko'k; d l ũe i kškd rRo Hkh fuEu i kšks ds vo' kš dEi kšV ea mi; ksch d jds ns l drs gš tš s l j l ka l kš kchu ds Hkh s l s xškd nfi/k] pp vļš fl yehh ds i kšks l s dšY'k; ke i kš/k'k xškd xt kj ?kkl l s cšj ku xškd vļš i kš/k'k ty dēHkh xškd i kš/k'k u=tu bl ckrks dk mi; ksch d jus l s ge QI y c<k l drs gš vļš ykr ?kVl l drs gš fQj vkf[kj tšod [krh esfnDdr D; k gš \

vkt jkl ; fud [krh usfdl luks dšvkl h vļš fuDdek cuk fn; k gšfdl ku dke djust smjrk gš

tšod [krh ds }kjk ykHk fey l drk gš ij bl dk çekfudj.k vko'; d gš bl ds fcuk fd l ku dk eky cMš i šeks ea ugha fcdrk ; gk fnDdr ; s gš dh çek.khdj.k dh Qhl vR; kf/kd gš tks fd l ku Hkšrku ughadj i krk- vļš ml dh QI y dk eW; Hkh de feyrk gš

tšod [krh dšyHk

QI y dh ykr de ikuh fd ek=k de yxrh gš enk d l jpk l ũkjr h gšftl l s QI y dk fodkl vPNk gšrk gš gj i; kšju l ũkjr gš fe= dhVks ds dkju mRiknu cMšrk gš tš rRo ds dkju QI y es vļ; rRo fd miyC/krk c<+ tkrh gš i kšks dks t<ka rd gok ikuh vPNs l s feyrk gšftl l s i kšks LoLFk gšrk gš vkt vko'; drk gš dh tšod dk mi; ksch fd l ku djs rkfd bl s 0; kol kf; d : i l s vks ys l ds dũ l e g vļš l ũFkk; afdl ku l e gka ds e/; e l s tšod [krh dk mRiknu ys jgh gš muds l e g ea çekfudj.k dh Qhl nj de gšrk gš vr: fd l ku dk l ũfBr gšds [krh dk dke cgr cpr dj k l drk gš bu l c ckrka ea , d ckr cgn egroi wZ gš oks dh fd l ku dks ekuf l drk [krh ds çfr l Eeku tud vļš 0; kol kf; d gšftl l s og çfrLi k/kZ ds nšj ea [krh l seku l keku ik l ds-

tšod [knladk enk mojr k vļš QI y mRiknu eaegRo

- 1- tšod [kknka ds ç; ksch l senk dk tšod Lrj c<+k gš ftl l s ykHkdkjh thok.kq/ka dh l ũ; k c<+ tkrh gš vļš enk dkQh mi tkÅ cuh jgrh gš
- 2- tšod [kkn i kška dh of) dsfy, vko'; d [kfut inkFkZ çnku djkrsgš tks enk ea ekšm l ũe thoka ds }kjk i kška dks feyrs gš ftl l s i kšks LoLFk curs gš vļš mRiknu c<+k gš
- 3- jkl k; fud [kknka ds epkcy s tšod [kkn l Lrj fvdkÅ cukus ea vkl ku gšrk gš buds ç; ksch l s enk ea āel dh c<+tj h gšrk gš so enk dh Hkšrd n'kk ea l ũk j gšrk gš
- 4- i kš of) dsfy, vko'; d i kškd rRoka tš s ukbVštu] QkLQkj l vļš i kš/k'k rFkk dkQh ek=k ea xšk i kškd rRoka dh i firZ tšod [kknka ds ç; ksch l s gh gš tkrh gš
- 5- dhVka çekfj; ka rFkk [kji rokja dk fu; æ.k dkQh gn rd QI y pØ] dhVka ds çk—frd 'k=q/k] çfrjšk fdLeka vļš tš mRikna }kjk gh dj fy; k tkrk gš
- 6- tšod [kknka l Mšs ij dkcud vEy nrh gš tks Hkšie ds v?kyu'khy rRoka dks ?kyu'khy voLFkk ea ifjofrZ dj nrh gš ftl l s enk dk ih, p eku 7 l s de gš tkrk gš vr% bl l s l ũe i kškd rRoka dh miyC/krk c<+ tkrh gš ; g rRo QI y mRiknu ea vko'; d gš
- 7- bu [kknka ds ç; ksch l s i kškd rRo i kška dks dkQh l e; rd feyrs gš ; g [kknka viuk vof' k'V xqk enk ea NkMšh gš vr% , d QI y ea bu [kknka ds ç; ksch l s nš jh QI y dks ykHk feyrk gš bl l senk mojr k dk l rnyu Bid jgrk gš